

Dobos Balázs:

Roma etnikai pártok és választói támogatottság Magyarországon¹

A nemzeti és etnikai kisebbségeknek a közéletben való hatékony részvétele az ezredfordulótól kezdve a nemzetközi kisebbségvédelem népszerű megközelítése, illetve a kisebbségi közéleti részvétel különböző lehetséges formáinak, módozatainak akár összehasonlító célzatú vizsgálata felívelő kutatási témának számít a szakirodalomban. A kérdés kapcsán aligha megkerülhető a kisebbségek politikai mobilizációját kivitelezni, érdekeiknek összegzését és azokat képviselni hivatott etnikai pártok szerepének alaposabb elemzése. A rendszerváltás utáni, etnikai szempontból meglehetősen homogén Magyarországon az illetékes bíróságok 2010-ig nemzetközi összehasonlításban is magas, közel 30, magát részben vagy egészen etnikai alapon definiáló pártot jegyeztek be. Azonban ezek az etnikai alapú pártszerveződések más alternatív önszerveződési és képviseleti formákhoz (civil szervezetek, kisebbségi önkormányzatok) képest nem váltak a hazai kisebbségi közösségeket tartósan megszervezni képes, illetőleg a politikai versenyt és a pártrendszert meghatározó erőkké, mi több, komoly viták kísérték magát a létjogosultságukat is. Köztudomású, hogy országgyűlési képviselői mandátumot egyikük sem tudott szerezni. Az 1998-ban horvát, német és szlovák kisebbségi vezetők részvételével létrejött Nemzetiségi Fórum kivételével – amely lényegében a kisebbségek parlamenti képviseletét pártúton megteremteni szándékozó választási párt volt (EGRY G. 2006) – mind a legnagyobb lélekszámú kisebbséghez, a cigánysághoz köthetők. Számuk és egyéb jellemzőik sok tekintetben hasonlóságot mutatnak a környező kelet-közép-, és délkelet-európai országok roma pártjaival és pártszerveződési folyamataival, mindenekelőtt Csehország, Szlovákia, Románia, Szerbia, Bulgária, Koszovó és Macedónia hasonló pártjaival.

Figyelemreméltó azonban, hogy a magyarországi roma pártok iránt jóval inkább a nemzetközi szakirodalom mutat érdeklődést², magyar nyelvű elemzés róluk még alig született (KISGYŐRI R. 2007; VERES E. 2005). Ezt aligha indokolhatja a választási sikertelenségük, és az az adódó következtetés, hogy a Magyarországon létező, tudatos, és tartós csoportképző etnikai törésvonal bár bizonyos szervezeti kifejeződésekkel nyel, a sok esetben laza és bizonytalan etnikai kötődés és a választói preferenciák nemigen feleltethetők meg egymásnak (GRAFSTEIN 1995). A jogi-intézményi környezet az etnikai pártok számára ugyanakkor semlegesnek mondható: az etnikai pártokat a magyar jog nem kezeli külön entitásként, kedvezményekben nem részesíti őket, de a kisebbségi önkormányzati választásokon sem a kisebbségi választói névjegyzékek 2005-ös bevezetése előtt, sem pedig utána sem indulhattak pártok, hanem napjainkban kizárólag csak az elismert nemzetiségek képviseletét ellátó, bejegyzett társadalmi szervezetek állíthatnak jelölteket. A fentiek alapján a tanulmány célja, hogy a magyarországi roma pártok főbb jellemzőin túl bemutassa és elemezze az országgyűlési választási szereplésüket, különösen annak területi, választási földrajzi vonatkozásait, jelen keretek között nem kitérve tehát a számukra lehetséges egyéb, helyhatósági és Európai parlamenti választási megmérettetések értékelésére.

¹ A tanulmány megírását a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatta.

² Lásd BARANY 2002; KLÍMOVÁ 2002; MCGARRY 2010; VERMEERSCH 2005

A roma etnikai pártok főbb jellemzői

Az elemzés – a már jelzett Nemzetiségi Fórum külön esetét is beszámítva – arra a 29, hivatalosan nyilvántartásba vett pártra összpontosít, amelynek – támaszkodva az Ishiyama-Breuning szerzőpáros meghatározására – a) a kulcsfontosságú névválasztása a kisebbségi jellegre, konkrét közösségre, vagy a kisebbségi léthelyzettel szorosan összefüggő fogalomra utal; b) a kisebbségi érdekképviselő szándéka megjelenik az alapszabályzatában; illetve c) vélhetően a vezetőik és támogatóik többsége is nem domináns etnikai csoportból kerül ki (ISHIYAMA, J. – BREUNING, M. 2011). Az ilyenként azonosítható pártokat és azok főbb adatait az alábbi táblázat foglalja össze – hozzátevé, hogy a vonatkozó sajtóanyag alapján léteztek nem bejegyzett, vagy a bírósági nyilvántartásokban mindezidáig nem fellelhető politikai szervezetek is, a pártok tényleges száma ez utóbbiakkal együtt tehát valamivel magasabb is lehet.

1. táblázat: A bejegyzett etnikai pártok Magyarországon, 1989-2010³

Párt	Vezető(k)	Székhely	Működési idő
<i>Cigány Demokrata Unió</i>	Tóth István György	Miskolc	2003-2010
<i>Cigányok Igazság és Élet Pártja</i>	Hankó Vidor	Hejőkeresztúr	1994-2003
Cigányok Kereszténydemokrata Pártja	Lakatos Attila	Miskolc	2008-
<i>Cigányok Szolidaritási Pártja</i>	Osztójkán Béla	Budapest	1994-2003
Demokratikus Roma Párt	Kertész Lóránt, Oláh József	Dunakeszi	2000-
<i>Egység a Jövőért Integrációs Párt</i>	Bogdán Béla	Kállósején	2004-2010
Együtt a Magyarországi Romákért Párt	Almási János	Budapest	2009-
<i>Hódmezővásárhelyi Etnikai Kisebbségek és Szimpatizánsaik Pártja</i>	Sztojka László	Hódmezővásárhely	2001-2007
<i>Kelet-Magyarországi Romák Szövetségi Párt</i>	Nagy Szilárd	Hajdúszovát	1995-2003
Liberális Roma Unió Párt	Balogh Csaba	Érd	2002-
<i>Magyar Cigányok Béke Pártja</i>	Horváth Albert	Budapest	1993-2003
<i>Magyar Cigányok Demokrata Pártja</i>	Mozsár István	Szolnok	1997-2006
<i>Magyar Cigányok Pártjának Egyesülete → Magyarországi Cigányok Pártja</i>	Horváth Albert, Jóni Sándor, Molnár Sándor	Budapest	1990-1994
<i>Magyar Keresztény Roma Párt</i>	Farkas Sándor	Mátészalka	2001-2011
<i>Magyarországi Cigánypárt</i>	Gáli Mihály, Horváth Aladár	Túrkeve	1992-1993
<i>Magyarországi Cigányok Szociáldemokrata Pártja</i>	Ruva-Farkas Pál	Budapest	1989-1992
Magyarországi Kisebbségek Pártja	Száva Vince	Budapest	2005-

³ A táblázatban dőlt betűvel szerepelnek azok a pártok, amelyeket a bíróságok akár már társadalmi szervezetként is töröltek. Vastaggal vannak jelölve azok a pártok, amelyek legalább egy egyéni képviselő jelöltet állítottak az 1990-2010 közötti országgyűlési választások legalább egyikén. Az utolsó oszlop a pártok működési idejét igyekszik feltüntetni, amelynek kezdő időpontja az (első) alakuló ülés éve, a befejező időpontja pedig a pártnak a nyilvántartásból való törlését elrendelő bírósági végzés hatálybalépését jelzi, ami nem feltétlenül azonos a párt által ténylegesen kifejtett érdemi tevékenység időtartamával.

<i>Magyarországi Roma Párt</i>	Bihari Endre	Bátaszék	1997-2006
<i>Magyarországi Roma Összefogás Párt → Megújult Magyarországi Roma Összefogás Párt</i>	Szajkó Béla	Budapest	2001-2007
		Budapest	2007-
<i>Magyarországi Roma Unió Néppárt Egyesült Vidékfejlesztő, Város és Faluszépítő Hagyományőrző Párt</i>	Tóth Antal	Gádoros	2003-2009
<i>Magyarországi Romák Demokratikus Pártja</i>	Fávor József	Poroszló	2001-2007
Magyarországi Szolidaritás Párt	Hankó Vidor	Budapest	2007-
MCF Roma Összefogás Párt	Kolompár Orbán	Kiskunmajsa	2006-
Nemzetiségi Fórum	Kerner Lőrinc	Budapest	1998-
<i>Összefogás Esélyegyenlőségért Párt</i>	Kozák János	Pápa	2005-2011
<i>Roma Egység Párt → Roma Egység Párt</i>	Ruva-Farkas Pál	Budapest	1998-2001
		Taksony	2006-2011
<i>Újmagyarok Igazság Pártja → Magyar Cigányok Igazság Pártja</i>	Horváth Albert	Budapest	1989-1990

Névválasztásuk, az alapszabályaikban deklarált céljaik, valamint a megnyilatkozásaik alapján – még ha ezek nem is feltétlenül konzisztensek egymással – a pártok többsége a romákra, mint elsősorban nemzeti-etnikai kisebbségre tekint Magyarországon. Az elnevezéseikben egyaránt jelen van a cigány és roma kifejezések használata, illetve az utóbbi már inkább a 2000-es évek pártjaihoz kötődik. A pártnevek jelentős része egységesítő-integráló törekvéseket jelenít meg, mindenekelőtt az unió, az egység, az összefogás szavak, vagy a magyarországi jelző szerepeltetésével. Az alapszabályokban foglalt célok tekintetében a pártok többségénél egyszerre vannak jelen a kisebbségi képviseleti szándék, az etnikai-kulturális jellegű ügyek, valamint a társadalmi-gazdasági integrációt szolgáló, szociális jellegű kérdések. Látható, hogy az etnikai pártalapítási szándékok már 1989-ben megfogalmazódtak, és létrejöttek az elkövetkező két évtizedben viszonylag egyenletesnek tekinthető. Az a körülmény viszont, hogy a vizsgált 29 pártszerveződésből 20-at vagy az országgyűlési választások évében, vagy az azt megelőző évben alapítottak, joggal engedi feltételezni, hogy többségében választási jellegű, pozícióorientált, és kevésbé programorientált szervezetekről van szó. A formális működési idejüket, és az a tényről figyelembe véve, hogy a hivatalosan bejegyzett pártok összesített száma a 2000-es években nagyjából évi 140-200 között alakult Magyarországon, elmondható, hogy egyes időszakokban a nyilvántartásokban szereplő pártoknak akár 10%-a is etnikai alapú lehetett. Többségük pártként való hivatalos működésének azért kellett vége szakadnia, mert a párttörvény vonatkozó rendelkezése értelmében „a bíróság az ügyészség indítványára – a párt egyesületként való további működésének érintetlenül hagyásával – megállapítja a párt működésének megszűnését, ha a párt egymást követő két általános országgyűlési képviselői választáson nem állít jelöltet.”⁴

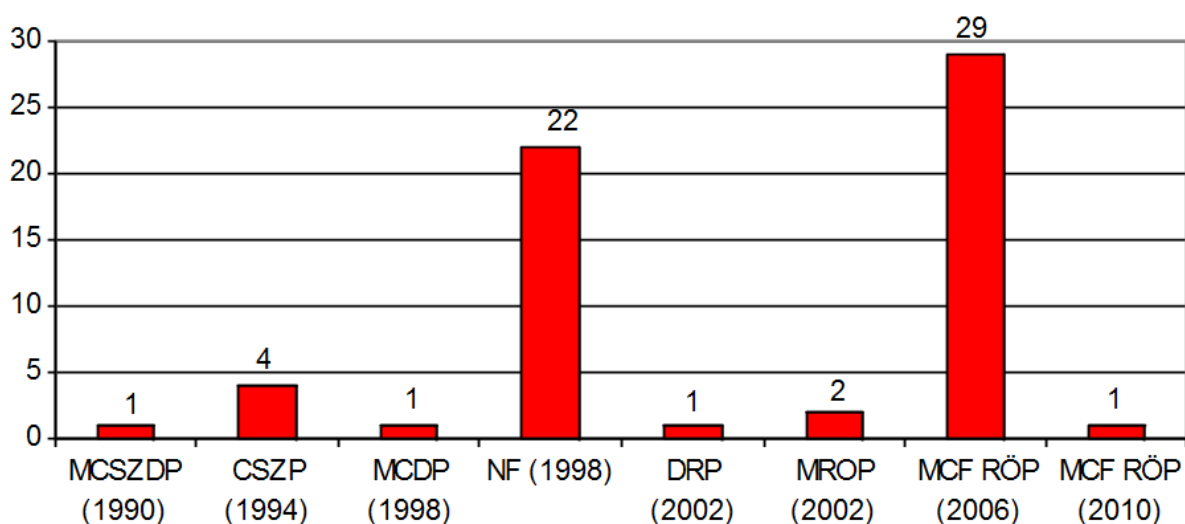
Az egy kivétellel roma etnikai pártokat a székhelyük szerint vizsgálva megállapítható, hogy az országon belüli eloszlásuk korántsem feleltethető meg maradéktalanul a roma népességnek a népszámlálásokon kimutatott területi elhelyezkedésének és arányainak. Szembeötlő, hogy a roma

⁴ 1989. évi XXXIII. törvény a pártok működéséről és gazdálkodásáról. 3. § (3).

pártok felét (14) a fővárosban és Pest megyében jegyezték be, amely egyfajta centralizáltságot, a politikai-közületi szereplők jelentős fővárosi jelenlétét jelzi. Budapest és Pest megye felülreprezentáltságához képest a dél-dunántúli régió háttérbe szorul: Baranyában és Somogyban egyetlen pártot sem alapítottak, illetve a Tolnában bejegyzett egy párt tevékenysége sem ehhez a megyéhez kapcsolódott.

A roma etnikai pártok választási szereplése

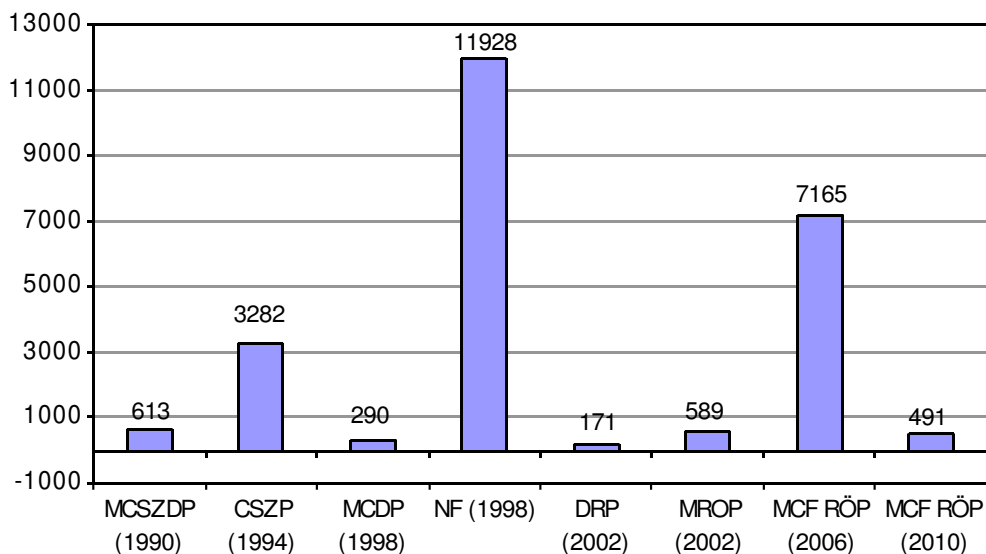
A parlamenti választásokon indulni szándékozó etnikai pártoknak – kedvezmények híján – a választási rendszer több szelekciós mechanizmusával kellett számolniuk a vizsgált időszakban: az 1990-ben még 4, majd 1994-től 5%-os országos listás, az egyéni jelölt-, illetve területi és országos listaállítási küszöbökkel. Jelentős részük számára már az egyéni jelöltállításához szükséges legkevesebb 750 ajánlás összegyűjtése is komoly kihívásnak bizonyult: a Nemzetiségi Fórumot is beleszámítva, 1990-2010 között mindössze hét párt volt képes az országgyűlési választások legalább egyikén, legalább egy egyéni képviselőjelöltet önállóan indítani⁵, de ugyanakkor minden választás alkalmával indult önállóan, etnikai párt színeiben legalább egy jelölt. Az MCF Roma Összefogás Párt (MCF RÖP) 2006-ban induló kiugróan magas számú, 29 jelöltje mellett azonban a fennmaradó öt roma párt legfeljebb négy jelöltet volt képes állítani (1. ábra).

1. ábra: Az országgyűlési egyéni képviselőjelöltek száma pártonként (első forduló, 1990-2010)

Az önállóan indulni tudó, azaz legalább 750 ajánlást összegyűjtő egyéni jelöltek döntő többsége – a Cigányok Szolidaritási Pártja (CSZP) két jelöltjének kivételével – a voksoláskor már 750-nél kevesebb érvényes szavazatot kapott (2. ábra). A második fordulóba csak a Magyar Cigányok Demokrata Pártjának (MCDP) egy jelöltje került, minimális szavazatot szerezve. Két egymást követő választáson is csupán az MCF RÖP tudott egy egyéni jelölttel indulni. A roma pártok közül csak a Magyarországi Roma Párt volt képes egy, az MCF RÖP pedig nyolc területi listát állítani 2002-ben, illetve 2006-ban: ezek kettő kivételével ugyancsak nem kaptak 750 szavazatot.

⁵ Ezekről részletesebben lásd VIDA I. 2011.

2. ábra: Az országgyűlési egyéni képviselő-jelöltekre leadott érvényes szavazatok száma (első forduló, 1990-2010)

A roma egyéni képviselő-jelöltek indulási helyeit és a pártok székhelyeit összehasonlítva elmondható, hogy az előbbiek területi megoszlása jóval kiegyenlítettebb a bejegyzési székhelyekhez képest. A parlamenti választásokon egyikük sem tudott a fővárosban jelöltet állítani, olyan választókerületekben viszont igen, amelyek akár meglehetősen távol esnek a székhelyüktől, amely rávilágít a szervezeti és választói bázis meglehetősen képlékenységre. Egy-egy választókerületben viszonylag tudatosabb, etnikai pártra szavazni hajlandó és mozgósítható választói tábor kialakulásának nem kedvezett az sem, hogy 2010-ig mindössze négy kerületben indult két, ha nem is egymást követő választáson roma etnikai párt, amelyek közül Kolompár Orbán (MCF RÖP) 2010-es őszi szereplésének kivételével a második voksolásra már csökkentek a megszerzett érvényes szavazatok.

A fentiek alapján, 1990 és 2010 között, az elemzés alapját képező mintegy 1045 települési szintű választási eredmény áll rendelkezésre olyan választókerületekből, amelyekben értelemszerűen legalább egy alkalommal lehetséges volt etnikai párt jelöltjére szavazni, így a választási adatokhoz tartozó települések között lehet időbeli átfedés. A roma pártok jelöltjeire leadott szavazatoknak az egyéni választókerületekben való eloszlása meglehetősen egyenetlen képet mutat. Az 1045 eredmény többségében, 727 esetben az etnikai pártjelölt legalább egy érvényes szavazatot kapott, viszont számos esetben a jelölt lokális támogatottsága jóval meghaladta az egyéni választókerületi szereplésének átlagát. Az induló etnikai pártok jelöltjei ugyanis ezek közül 97 településen szereztek meg a helyben leadott érvényes szavazatok legalább 5%-át, hat településen pedig a támogatottságuk a 20%-ot is meghaladta.⁶ Az előbbiek sorában 12 olyan település volt, ahol abszolút számokban is legalább 100 érvényes szavazatot kaptak, miközben ilyen településből összesen csak 27 volt a vizsgált időszakban. A legjelentősebb támogatottságot e vonatkozásban is

⁶ Cserdi (22,30%, MCF RÖP, 2006, Baranya 7. Egyéni választókerület), Tiszavid (28,88%, CSZP, 1994, Szabolcs-Szatmár-Bereg 8. EVK), Versend (30,11%, MCF RÖP, 2006, Baranya 5. EVK), Rinyabesenyő (35,00%, CSZP, 1994, Somogy 6. EVK), Szőke (40,51%, MCF RÖP, 2006, Baranya 3. EVK), Tiszabura (41,39%, MCF RÖP, 2006, Jász-Nagykun-Szolnok 8. EVK).

a Jász-Nagykun-Szolnok megyei Tiszabura jelentette, ahol 2006-ban 519 érvényes szavazatot szerzett az MCF RÖP jelöltje.

A pártok gyenge szervezeti, mobilizációs kapacitására, valamint a kellő erőforrások, kommunikációs eszközök, és stratégiák hiányára, másfelől ugyanakkor a szűkebb lokális, települési szintű kapcsolatok és hálózatok erősségére világít rá az a körülmény, hogy a jelöltek mintegy 80%-a esetében a rájuk leadott érvényes szavazatok az adott egyéni választókerület legfeljebb három településére koncentráálódtak. 12 jelölnél a szavazatok még inkább, többségükben egyetlen településre összpontosultak, 2 esetben – a már említett Tiszaburán és az MCDP egyetlen, Pest megyei abonyi indulójánál – pedig a leadott szavazatok legkevesebb 80%-a származott egy településről. A szavazatok területi koncentrációjára általában jellemző, hogy a szavazatokat egymáshoz közel fekvő, gyakorta szomszédos településekről sikerült begyűjteni, illetve egy-egy városból, elvétve nagyobb, megyei jogú városból és annak vonzáskörzetéből. A Magyarországi Cigányok Szociáldemokrata Pártjának egyetlen nógrádi jelöltje 1990-ben Pásztón, Bátorterenyén és a környező falvakban gyűjtötte be a szavazatainak többségét. Az egyik legjelentősebb országos civil szervezet, a Phralipe bázisán létrejövő választási párt, a CSZP például nem véletlenül Szerencs környékén, a Taktaközben, illetve a Tisza túlsópartján, már szabócseri választókerületben szerzett zömmel támogató szavazatokat 1994-ben, ahol a civil szervezet is erős volt. A már említetteken kívül hasonló szavazatkoncentráció figyelhető meg a későbbi választásokon a következő városokban és a környező falvakban: Ózdon, Mátészalkán, Balmazújvárosban, Salgótarjánban, Jászberényben, Kiskunfélegyházán, Kalocsán, Baján, Sárospárdon, Pakson, Dombóváron, Nagykanizsán, illetve Pécs és Mohács környékén.

A pártoknak az országgyűlési választásokon való lokális támogatottságát egy bővebb elemzés keretében érdemes összehasonlítani a bár jóval kisebb számú pártlistákra leadott szavazatokkal, valamint az önkormányzati választásokon induló pártok eredményeivel. Jelen keretek között azonban csupán a kisebbségi önkormányzati választásokkal való összevetésre szorítkozunk, ami ugyancsak számos módszertani kérdést vet fel. Egyfelől, a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény értelmében a kisebbségek identitásának megőrzésére és lehetséges továbbfejlesztésére, a kisebbségi kulturális autonómia megjelenítőjeként létrejövő kisebbségi önkormányzati rendszer értelemszerűen csak az első választásától, 1994-től kínál adatokat. Másrészt a kisebbségi szervezetek korabeli nagyfokú elutasítása következtében nem lehetett érvényesíteni az alkotmány és a kisebbségi törvény azon rendelkezéseit, amelyek szerint a kisebbséghez tartozók joga kisebbségi önkormányzatokat létrehozni, illetve azt sem, hogy a kisebbségi jogok alanyai Magyarországon kizárólag a kisebbségi kötődésű magyar állampolgárok lehettek. A helyhatósági választásokkal azonos napon és azonos szavazóköreken, a szükséges kezdeményezés nyomán megtartott kisebbségi önkormányzati választásokon így 2006 előtt az országban lakóhellyel rendelkező minden nagykorú magyar állampolgár választó és választható volt, illetve adott esetben gyakorlatilag szavazhattak a kisebbségi önkormányzatokra az Európai Unió más tagállamainak magyarországi lakóhellyel rendelkező állampolgárai, illetve a menekültként, bevándoroltként és letelepedettként elismert nagykorú személyek is. A kisebbségi ügyekben nem jártas ún. „szimpátiaszavazatokon”, és a vélhetően vagy akár deklaráltan nem az adott közösséghez tartozók megválasztásán („etnobiznisz”) kívül a kisebbségi önkormányzati választásokat a szabályok nem ismeretéből fakadóan az érvénytelen szavazatok rendkívül nagy száma is jellemezte. Számos településen ezek többszörösen meghaladták az érvényes szavazatok

számát, amelyek így meglehetősen korlátozott összehasonlítási lehetőséget kínálnak. A kisebbségi joganyag 2005-ös átfogó módosítását követően, a kisebbségi választói névjegyzékek bevezetésével 2006 és 2010 között viszont már pontos számok állnak rendelkezésre esetünkben a cigány kisebbségi önkormányzati választásokra regisztráló szavazókról.

A fentiek alapján összesen 507 olyan települési adat került az elemzés fókuszába, amelyek esetében 1994 és 2010 között, a választási évben lehetőség nyílt a tavaszi parlamenti választásokon etnikai párt egyéni jelöltjére, valamint ősszel cigány kisebbségi önkormányzatra voksolni. A kisebbségi önkormányzatok adta képvisleti keretek nagyobb népszerűségére, így az etnikai pártok korlátozott mobilizációs képességeire, illetve a potenciális választói csoport sajátosságaira, ti. a kisebbségi kötődés és a választói preferenciák eltéréseire, a választásokon való távolmaradásra, a kiábrándultságra, a politikai részvétel alacsony mutathat rá az, hogy mindössze 20 településen szavaztak többen a párt jelöltjére, mint a kisebbségi önkormányzatra vagy regisztráltak kevesebben kisebbségi szavazóként ott, ahol az utóbbiak sorában legalább egy fő volt. Ahol a párt jelöltjére leadott érvényes szavazat jóval magasabb, de a kisebbségi önkormányzatok esetében már csak a nulla érték szerepel, azok döntően még azok az 1994-es települések voltak a CSZP jelöltjeihez köthetően, amelyekben még bizonyosan nem választottak cigány kisebbségi önkormányzatokat az első ciklusban.

Összegzés

Napjainkra széles körű egyetértés mutatkozik a tekintetben, hogy Magyarország legnagyobb létszámú kisebbségi közösségének, a romák társadalmi-gazdasági integrációjának megteremtése az ország előtt álló, egyik legfontosabb kihívás, rendkívüli erőforrásokat igénylő feladat, amely korántsem lehet független maguknak az érintetteknek a bevonásától, aktív közreműködésétől. Más, térségbeli országhoz hasonlóan miközben statisztikailag és demográfiaiilag releváns politikai erőt képezhetnének, a roma népesség kétségkívül alulreprezentált a főbb politikai döntéshozó testületekben, amelynek okai egyaránt összefüggenek külső, intézményi tényezőkkel, a csoport belső sajátosságaival, politikai mobilizációjával, illetve a létrejövő érdekképviselői szervezetek, köztük a roma pártok jellemzőivel. Az őket érintő döntéshozatali folyamatokba való bevonás azonban az elmúlt bő két évtizedben aligha az etnikai pártok révén valósult meg, amelyek a rendszerváltás óta megmaradtak mind a politikai és a pártrendszer, mind pedig a közösség marginális szereplőiként, és amelyek képtelenek voltak hitelesen, tartósan és tömegesen megszólítani és mobilizálni a potenciális választóikat, akiknek a meghatározó érdekei sem feltétlenül egyeznek ezen szerveződések céljaival. Nem véletlen, hogy a hazai nemzetiségek egyik legfőbb politikai-közjogi követelése, a kedvezményes parlamenti képviselő kialakítása kapcsán az 1990 után megszülető különböző javaslatok egyike sem a pártokra, hanem a civil egyesületekre vagy a kisebbségi önkormányzatokra kívánt támaszkodni. Hasonlóan, a parlamenti erők is jóval inkább az utóbbiakkal keresték a kapcsolatokat, velük kötöttek megállapodásokat, és az ő vezetőiket igyekeztek saját színeikben országgyűlési mandátumhoz juttatni. Mindazonáltal demokratikus politikai rendszerben és versengő pártrendszer keretei között az etnikai alapú pártpolitizálás, etnikai törésvonal ilyenfajta politikai megjelenítése legitim cél lehet, amelyre – ahogy a fentiekben látható volt – kisebb társadalmi-választói igény mutatkozik is. A parlamenti választásokon ugyanakkor a legsikeresebb pártok is inkább azok voltak, mint a 1994-ben a CSZP vagy 2006-ban az MCF RÖP, amelyek rendelkeztek már civil szervezeti és/vagy kisebbségi önkormányzati háttérrel, valamint országos, ismert politikusokkal.

Irodalom

- BARANY, Z. 2002: Ethnic Mobilization Without Prerequisites. The East European Gypsies. *World Politics*, April. pp. 277-307.
- EGRY G. 2006: A nemzeti és etnikai kötődés szerepe a választói magatartás alakulásában Magyarországon a 20. században. *Múltunk*, 1. pp. 170-197.
- GRAFSTEIN, R. 1995: Group Identity, Rationality and Electoral Mobilization. *Journal of Theoretical Politics*, 2. pp. 181-200.
- ISHIYAMA, J. – BREUNING, M. 2011: What's in a name? Ethnic party identity and democratic development in post-communist politics. *Party Politics*, 2. pp. 223-241.
- KISGYÓRI R. 2007: Kis pártok a hatalom vonzásában. – In. SÁNDOR P. – VASS L. – TOLNAI Á. (szerk.): *Magyarország politikai évkönyve 2007. II. Demokrácia* Kutatások Magyar Központja Közhasznú Alapítvány, Budapest. pp. 1105-1126.
- KLÍMOVÁ, I. 2002: Romani Political Representation in Central Europe. An Historical Survey. *Romani Studies*, 2. pp. 103-147.
- MCGARRY, A. 2010: *Who Speaks for Roma? Political Representation of a Transnational Community*. - Continuum, New York. 202 p.
- VERES E. 2005: Roma etnopolitika Magyarországon. – In. LÁCZAY M. – KISS A. (szerk.): *Inventárium*. Nyíregyházi Főiskola Gazdasági és Társadalomtudományi Kara, Nyíregyháza, pp. 254-259.
- VERMEERSCH, P. 2005: Marginality, Advocacy, and the Ambiguities of Multiculturalism: Notes on Romani Activism in Central Europe. *Identities: Global Studies in Culture and Power*, 12. pp. 451-478.
- VIDA I. (főszerk.) – IZSÁK L. et al. (szerk.) 2011: *Magyarországi politikai pártok lexikona (1846-2010)*. I. kötet. Parlamenti választásokon jelöltet állító pártok. Gondolat Kiadó – MTA-ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport, Budapest. 536 p.